

**ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ
ПРОБЛЕМЫ БАЙКАЛЬСКОГО РЕГИОНА
И СОПРЕДЕЛЬНЫХ ТЕРРИТОРИЙ**

**VI Международная научно-практическая
конференция студентов, аспирантов
и молодых ученых**

**Улан-Удэ
2016**

Министерство образования и науки Российской Федерации
Бурятский государственный университет
Монгольский государственный университет
Монгольский государственный университет образования

**ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
БАЙКАЛЬСКОГО РЕГИОНА
И ПРИЛЕГАЮЩИХ ТЕРРИТОРИЙ**

*Материалы VI Международной научно-практической конференции
студентов, аспирантов и молодых ученых
(Улан-Удэ, 25-26 мая 2016 г.)*

Улан-Удэ
Издательство Бурятского госуниверситета
2016

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Э. Н. Елаев

д-р биол. наук, проф.

(Бурятский государственный университет, г. Улан-Удэ Россия)

Б. Баяртогтох

д-р биол. наук, проф., директор Института науки

(Монгольский государственный университет, г. Улан-Батор, Монголия)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

д-р биол. наук, проф. **Е. Ю. Абидуева**; канд. геогр. наук, доц. **В. А. Бабилов**; д-р биол. наук, проф. **Н. Б. Бадмаев**; д-р геогр. наук, проф. **Б. О. Гомбоев**; д-р биол. наук, проф. **Ц. З. Доржиев**; канд. филос. наук, доц. **О. В. Котоманова**; д-р биол. наук, проф. **А. Н. Матвеев**; д-р биол. наук, проф. **Б. Б. Намзалов**; **А. Г. Тышкенова**; канд. биол. наук, доц. **С. А. Холбоева**

Текст печатается в авторской редакции

Э 40 **Экологические и социальные проблемы Байкальского региона и сопредельных территорий** : материалы VI Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых (Улан-Удэ, 25–26 мая 2016 г.) / науч. ред. Э. Н. Елаев, Б. Баяртогтох. — Улан-Удэ : Изд-во БГУ, 2016. — 442 с.

В сборник включены материалы конференции, затрагивающие широкий круг экологических и социальных проблем Байкальского региона и сопредельных территорий. Обсуждаются вопросы изучения и сохранения биоразнообразия, проблемы геоэкологических исследований, оптимизации природопользования, в т.ч. и землепользования, правовых основ охраны окружающей среды, современного состояния социально-демографических процессов и формирования экологической культуры населения для устойчивого развития региона.

Ecological and social problems of the Baikal region and adjacent territories : Proceedings of the VI International scientific-practical conference of students, postgraduates and young scientists (Ulan-Ude, May 25-26, 2016) / Editors E. N. Yelayev, B. Bayartogtokh. - Ulan-Ude: Buryat State University Publishing Department, 2016. - P. 442.

The collection includes the proceedings of the conference on the ecological and social problems in the Baikal region and adjacent territories. The problems of study and conservation of biodiversity, problems of geoecological researches, optimization of natural resources, including land use, legal framework of environmental protection, current state of social-demographic processes and formation of ecological culture of the population for the sustainable development in this region are discussed.

ӨВӨР ГОРХИЙН АМНЫ ХӨРСНИЙ ШИНЖ ЧАНАРЫН ЗАРИМ ҮР ДҮНГЭЭС

Бадам А*, Өнөрням Ж*, Ванчигдорж Б**.

*ШУА-ийн Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэн. Улаанбаатар. Монгол улс.

**МУБИС-МБУС-ГЗБШ-З. Улаанбаатар. Монгол улс.

Эрдэм шинжилгээний удирдагч - проф Даш Д.

Abstract:

The National Park “Gorkhi-Terelj” occupies the area of coniferous forest steppe that stretches through southern part of Khentii taiga, covering some part of the Khentii mountain ranges. At this site, we have chosen to make sampling and soil profiles at points that varies in vegetation and reliefs of the region. Those samples have been taken to lab for analysis in chemical and physical composition. As result, we have mapped the profiles of landscapes over the region.

Key words: national park, landscape, soil profile, morphological description

Аргазүй: Энэхүү судалгааны ажилд хөрсний хээрийн судалгааны аргазүй, лабораторын задлан шинжилгээний болон материал боловсруулалтын судалгааны аргазүйг ашиглалаа.

Өвөр Горхийн зарим хөрсний механик бүрэлдэхүүн, агрохимийн үзүүлэлтүүд

Горхи-Тэрэлжийн БЦГ нь Хэнтийн нурууны зүүн өмнөд хэсэгт ойт хээр бүхий холимог ойн бүслүүрт оршино. Өвөр Горхийн гадаргын төрх болон ургамалжилтын ялгаа бүхий 7 цэгийн зүсэлтийн морфологи бичиглэл хийж авсан дээжний хими физикийн шинж чанарын үзүүлэлтийг хүснэгтээр илэрхийлэв. Мөн эдгээрийн үр дүнд ландшафтын ерөнхий төрхийг зүсэлтээр (Зураг 1) гаргаж үзүүлээ.

Хүснэгт 1.1. Хөрсний химийн үндсэн шинж

Дээж авсан гүн, см	TDS ppm (%)	ЕС μs	N-NO ₃ , мг/100г	рН	Ялзмаг, %	Хөдөлгөөнт элемент мг/100г		Шингээгдсэн сууриудын нийлбэр мг-экв/100г		
						К ₂ О	Р ₂ О ₅	нийлбэр	Ca ²⁺⁺	Mg ²⁺⁺
Зүсэлт ӨГ-1. Уулын ойн хар шороон хөрс										
0-30	0.01	0.012	1.32	7.22	5.82	21	2.11	18	10	8
31-42	0.01	0.014	1.36	7.34	1.54	13	1.59	12	9	3
55-100	0	0	1.02	7.09	1.07	4	0.14	12	8	4
Зүсэлт ӨГ-2. Хар хүрэн хөрс.										
0-10	0.02	0.032	0.21	6.98	1.16	2.06	13	36	25	11
11-40.	0.02	0.04	0.26	7.01	0.56	1.98	12	28	16	12
41-65	0.02	0.04	0	7.51	0.53	0.47	8	24	19	5
66-78	0.01	0.015	0	-	0.24	0.58	8	26	8	18
Зүсэлт ӨГ-3. Нугын хүрэн хөрс.										
9-34	0,01	0,015	0.23	7,4	4,13	21	2.11	18	10	8
35-105	0,01	0,012	0	6,8	1,53	13	1.59	12	9	3
105-150	0,01	0,013	0	8,2	0,33	4	0.14	12	8	4
151-175	0,01	0,02	0	7,9	0,24	4	0.08	10	6	4
Зүсэлт ӨГ-4. Уулын ширэгт хүрэн хөрс										
0-8	0.01	0.012	0.86	8.00	4.76	5.15	28	28	17	11
9-30.	0	0.005	0.97	8.30	1.76	3.98	31	25	14	11
31-50	0.01	0.013	0	8.32	0.95	1.52	25	24	11	13
51-83	0.01	0.02	0	8.32	0.96	0.57	9	21	12	9
81-100	0	0.008	0	8.31	0.32	0.12	3	20	9	11

Хөрсний химийн шинжилгээнээс харахад ялзмагийн агууламж (Хүснэгт 1) уулын ойн (5.82), татмын нугын хөрс (7.13) буюу бусад хэв шинжүүдээс харьцангуй их байна.

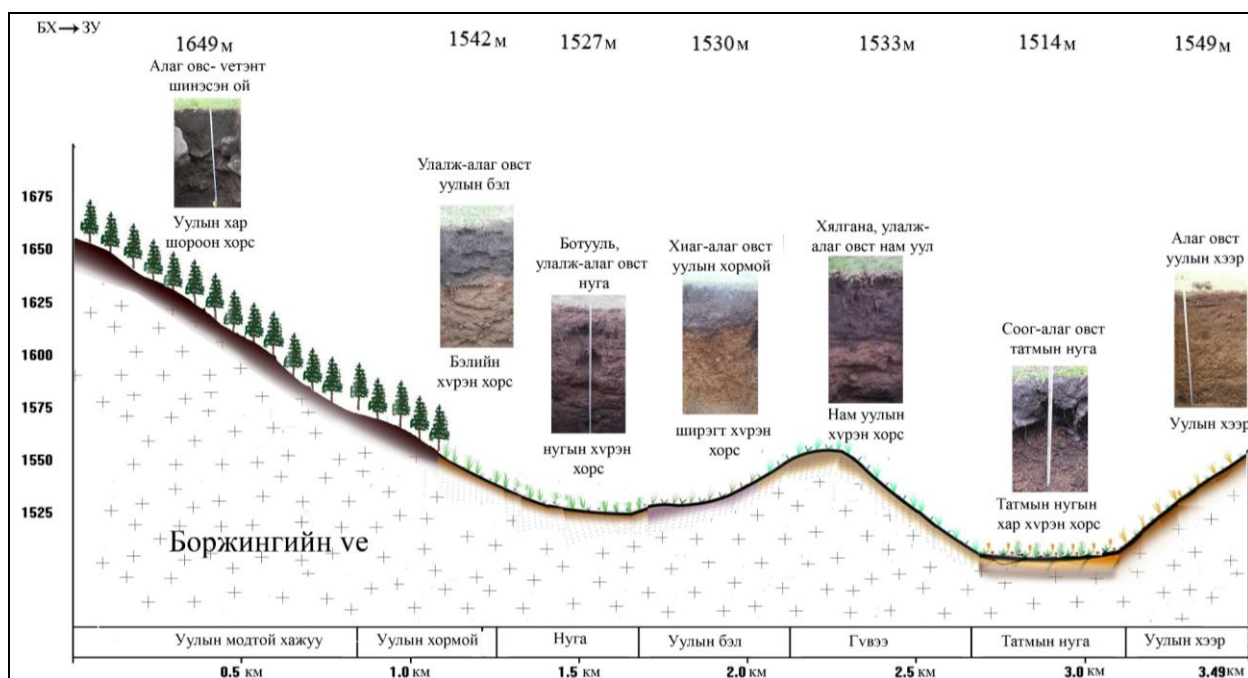
Үргэлжлэл Хүснэгт 1.2

Дээж авсан гүн, см	TDS ppm (%)	ЕС µs	N-NO ₃ , мг/100г	pH	Ялзмаг, %	Хөдөлгөөнт элемент мг/100г		Шингээгдсэн сууриудын нийлбэр мг-экв/100г		
						K ₂ O	P ₂ O ₅	нийлбэр	Ca ²⁺⁺	Mg ²⁺⁺
Зүсэлт ӨГ-5. Хүрэн хөрс										
0-55	0.04	0.065	1.03	7.88	6.44	4.23	26	45	21	24
56-82	0.03	0.048	0.96	7.79	0.76	2.14	14	34	19	15
83-107	0.01	0.013	0	7.92	0.34	0.65	8	26	17	9
108-140	0.01	0.015	0	7.83	0.46	0.02	3	25	20	5
Зүсэлт ӨГ-6. Татмын нугын хар хүрэн хөрс.										
0-18	0.02	0.03	0.92	7.65	7.13	3.58	32	33	19	14
Зүсэлт ӨГ-7. Уулын хээрийн хүрэн шороон хөрс										
0-7	0.01	0.014	0.56	8.21	5.77	2.71	21	21	17	4
8-29.	0	0.005	0.51	8.29	3.12	2.78	20	22	18	4
30-38.	0	0.004	0.32	8.23	1.09	2.14	13	11	6	5
39-100	0	0	0	8.20	0.51	1.02	2	9	5	4

Уг бүс нутагт хүрэн хөрс зонхилж байгаа бөгөөд өнгөн хэсгийн хөрс нь ихэвчлэн дунд болон хөнгөн шавранцар механик (Хүснэгт 2) бүрэлдэхүүнтэй байна.

Хүснэгт 2. Хөрсний ус физикийн шинж чанар

Дээж авсан гүн, см	Ширхэгийн хэмжээ, мм ба бүлгийн эзлэх хувь							Механик бүрэлдэхүүний нэр
	1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01	
Зүсэлт ӨГ-1. Уулын ойн хар шороон хөрс								
0-30	5.61	29.64	28.4	9.59	18.93	7.83	36.35	Дунд шавранцар
31-42	4.42	17.36	45.29	4.2	23.5	5.22	32.93	Дунд шавранцар
55-100	40.21	10.79	29.99	1.22	10.04	7.75	19.01	Элсэнцэр
Зүсэлт ӨГ-2. Хар хүрэн хөрс.								
0-10	14.16	17.58	40.64	5.59	14.24	7.79	27.62	Хөнгөн шавранцар
11-40.	20.21	5.17	50.92	4.24	16.48	2.98	23.7	Хөнгөн шавранцар
41-65	24.55	6.54	38.07	5.88	18.12	6.85	30.84	Дунд шавранцар
66-78	33.85	13.84	17.63	11.42	14.36	8.89	34.68	Дунд шавранцар
Зүсэлт ӨГ-3. Нугын хүрэн хөрс.								
9-34	40.32	9.33	30.03	4.2	14.32	1.8	20.32	Хөнгөн шавранцар
35-105	48.27	17.87	20.64	2.73	4.65	5.83	13.22	Элсэнцэр
105-150	52.34	20.53	11.3	6.81	4.49	4.53	15.83	Элсэнцэр
151-175	60.36	22.63	4.04	7.67	0	5.3	12.97	Элсэнцэр
Зүсэлт ӨГ-4. Уулын ширэгт хүрэн хөрс								
0-8	14.39	27.96	28.64	4.94	17.58	6.49	29.01	Хөнгөн шавранцар
9-30.	27.09	17.34	22.24	0.98	0.57	31.78	33.33	Дунд шавранцар
31-50	23.89	15.52	28.8	5.75	16.89	9.14	31.78	Дунд шавранцар
51-83	23.34	17.5	22.64	6.49	17.14	12.89	36.52	Дунд шавранцар
81-100	28.73	7.06	29.13	8.08	13.34	13.67	35.09	Дунд шавранцар
Зүсэлт ӨГ-5. Хүрэн хөрс								
0-55	20.62	20.5	19.83	11.75	25.17	2.12	39.05	Дунд шавранцар
56-82	10.38	9.65	46.92	3.84	15.87	13.34	33.05	Дунд шавранцар
83-107	41.51	19.08	9.26	6.08	10.24	13.83	30.15	Дунд шавранцар
108-140	60.21	18.86	4.77	4.04	2.98	9.14	16.16	Элсэнцэр
Зүсэлт ӨГ-6. Татмын нугын хар хүрэн хөрс.								
0-10	8.45	22.88	40.23	7.1	0.73	20.6	28.44	Хөнгөн шавранцар
Зүсэлт ӨГ-7. Уулын хээрийн хүрэн шороон хөрс								
0-7	30.98	13.77	30.11	14.48	2.77	7.87	25.13	Хөнгөн шавранцар
8-29.	37.99	7.74	28.97	7.75	8.65	8.89	25.3	Хөнгөн шавранцар
30-38.	66.58	6.09	3.79	11.06	3.92	8.57	23.54	Хөнгөн шавранцар
39-100	64.56	6.47	15.01	4.08	1.75	8.12	13.95	Элсэнцэр

Зураг 1. Ландшафтын загвар зүсэлт

Дүгнэлт

Горхи-Тэрэлжийн БЦГ-ын газар нутгийн маш бага хувийг Өвөр Горхийн ам эзлэх боловч аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхэлж буй баазуудын 2/3 нь байрлаж байна.

Хөрсний хэв шинжид өгөршлийн хурдас ихээхэн нөлөөтэй ба хувьд өнгөн хэсэгтээ дунд шавранцар болон хөнгөн шавранцар бүрэлдэхүүнтэй байна. Ийм хөрс нь шингээлт багатайн улмаас шим тэжээлийн бодис бага агуулах ба үржил шимээр дунд зэрэг, аж ахуйн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд өртөх нь хурдан. Мөн жуулчны баазын нягтшил ихтэйн дээр нэгдсэн төвлөрсөн зам байхгүй байгаа нь хөрсний элэгдэл эвдрэлд голлох нөлөө үзүүлж байна.

Энэхүү ажил нь цаашид хөрсний эвдрэл, ландшафтын ашиглалт, хамгаалалтын байдалд үнэлгээ өгөх зэрэг мониторингийн судалгааны үндэс болох юм.

Ном зүй:

1. Аваадорж Д. (2006). *Бэлчээрийн хөрсний физик шинж чанар ба ургамлан нөмрөг, тэдгээрийн өөрчлөлт*. УБ.
2. Аваадорж Д. (2012). *Хөрс судлалын дадлага ба лабораторийн ажил*. УБ. Бит пресс.
3. Баатар Р. (2003). *Хөрсний хими, ус-физикийн шинж чанаруудыг тодорхойлох аргууд*. УБ.
4. Батхишиг О., (2010). *"Хөрсний чанарын үнэлгээний аргачлал" тайлан*. УБ.
5. Даш Д. (2009). *Монгол орны ландшафт-экологийн асуудлууд*. УБ: Мөнхийн үсэг.
6. Доржготов Д. (2003). *Монгол орны хөрс*. УБ.
7. Оюунгэрэл Б., Т. Д. (2004). *Хан хэнтийн тусгай хамгаалалттай газар нутаг*. Улаанбаатар хот.
8. Хадбаатар С., Ц. Х. (2012). Горхи-Тэрэлжийн БЦГ нь сургалт-танин мэдэхүй, эрдэм шинжилгээний объект болох нь. *"Ногоон хөгжил" эмхэтгэл* (хууд. 35-40). Улаанбаатар.